

Projekt diplomové práce

Fakulta sociálních věd UK v Praze

Studijní obor: Mezinárodní vztahy, druhý ročník, navazující magisterské studium, 2008

Název diplomové práce: Politika Kremlu vůči Čečensku

Vedoucí práce: Mgr. Markéta Žídková

Vypracovala: Jana Machalová

Hypotézy:

První čečenská válka vznikla jako reakce na rozpad SSSR. Tehdy se po celém dnešním Rusku rozšířila tendence po autonomii a to i v důsledku známé věty Borise Jelcina, který ruským autonomním republikám ve svém projevu vzkázal: „Vezměte si tolik autonomie, kolik jí unesete.“ Od té doby ale podstatnou část své autonomie ztratily. Čečensko v té době bylo spojeno také s ropou a v místních podmínkách také s islamistickými extrémisty. Rusko v Čečensku zasáhlo, a protože 90. léta jsou dobou chaosu, nemohlo to dopadnout jinak než naprostým fiaskem, ztrátami na životech a dlouhodobou válkou. Příčiny války jsou jak politické, tak ekonomické. Rusko při první vojenské intervenci do Čečenska nemělo žádnou promyšlenou strategii. Mělo pouze představu, že situaci v Čečensku rychle vojensky vyřeší, ale skutečnost byla nakonec jiná a Rusko válku prohrálo.

V druhé čečenské válce již Rusko postupovalo vůči Čečensku strategicky, mělo a v současné době má promyšlenou strategii. Strategie Kremlu vůči Čečensku spočívá v udržení si kontroly nad touto oblastí a to jak ekonomickými, tak politickými prostředky. Do Čečenska v současné době směřuje řada investic a je zde vidět snaha situaci v zemi uklidnit, ale v zemi neustále pokračují boje s extrémními islamisty a wahhabisty.

Magisterská práce bude pojednávat o politice Kremlu vůči Čečensku, jakožto integrální součásti Ruské federace a to od doby samotného zahájení první ruské invaze vůči této zemi až po současnou situaci. Politika Kremlu vůči Čečensku se během dvou čečenských válek měnila, čemuž přispěla i rozdílná politická a ekonomická situace v samotném Rusku a změna politické reprezentace v Kremlu. Na změnu politiky Kremlu vůči Čečensku měly vliv i další příčiny, které můžeme rozdělit na vnitřní a vnější. V práci budou zachyceny hlavní důvody jednání Kremlu vůči Čečensku a dále bude diskutováno o příčinách a důsledcích jednání Kremlu během čečenských válek.

Toto téma jsem si zvolila, protože bylo jedno z velmi diskutovaných a i dnes se polemizuje o tom, zda je současná situace v Čečensku udržitelná vzhledem ke zhoršující se bezpečnosti situaci v okolních autonomních republikách, ale i jiným faktorům, jako je změna politické reprezentace v Kremlu.

Z analytiků a sociálních vědců, kteří se tématem Čečenska, čečenského konfliktu a v neposlední řadě tématem federace zabývají a z jejichž prací a analýz budu čerpat, můžeme jmenovat: A. Malašenko (Carnegie Moscow Centre - Oddělení pro výzkum náboženství,

společnosti a bezpečnosti); D. Trenin (náměstek ředitele na Carnegie Moscow Centre a dále je členem těchto organizací - International Institute for Strategic Studies, Russian International Studies Association; Advisory Council, "Pro et Contra"; Editorial Board, "International Politics"; Editorial Board, "Baltic Course"; Expert Board, Moscow School of Political Studies), A. Lieven (New America Foundation), L. Shevtsová (Carnegie Moscow Centre - Oddělení pro výzkum ruské domácí politiky a politických institucí), C. Gall, T. de Walla a další. V práci uvedu i pohled některých předních ruských politologů, což může být přínosné, protože jejich interpretace války v Čečensku se velmi liší od interpretace čečenské války zahraničními analytiky a vědci (řada ruských analytiků a vědců působí na zahraničních institucích sídlících v Moskvě, které nemají politickou podporu a odezvu v Rusku). Zmíním názory A. Migranjana a I. Panarina, ale také uvedu pohled a názory ruské politické elity – představitelů vládnoucí ruské strany Jednotné Rusko, ale i ostatních stran zastoupených v parlamentu.

Práce bude strukturována, kromě úvodu a závěru jako samostatných částí, do tří hlavních kapitol, které budou dále rozděleny do dílčích kapitol. Práce bude strukturována chronologicky. V první kapitole budou zachyceny události, které předcházely první válce v Čečensku, pak zahájení první čečenské války až do období vlády čečenského prezidenta Aslana Maschadova. Druhá kapitola bude věnována křehké mírové rusko-čečenské dohodě, jejímu fungování v letech 1996 - 1999, přičinám druhé ruské invaze do Čečenska a změnám strategie politiky Kremlu vůči Čečensku (tzv. čečenizaci); zmíněn a analyzován bude nástup Achmata Kadyrova do úřadu čečenského prezidenta. A konečně v třetí kapitole budou diskutována tato téma: současná situace v Čečensku, výsledky tzv. čečenizace a nástup Ramzana Kadyrova na post čečenského prezidenta a jeho politika.

V první kapitole budou zahrnuta téma, která jsou nastíněna v následujících odstavcích.

Vojenský zásah Ruska v Čečensku byl proveden pod záštitou zachování integrity Ruska. Rusko se vojenským zásahem v Čečensku Rusko snažilo zabránit rozšíření separatistických tendencí v ostatních autonomních republikách Ruské federace (tzv. domino efektu) a zajistit si volný a bezproblémový přístup k tzv. blízkému zahraničí. Byly to opravdu skutečné příčiny této války či nikoli? Bylo hlavní odůvodnění ruské intervence v Čečensku v souladu se skutečnými zájmy Kremlu, byl tehdejší ruský prezident Boris Jelcin opravdu rozhodnut pro vojenskou intervenci nebo byl k tomu jistými okolnostmi donucen? Ati už byly příčiny tohoto střetu jakékoli, dosáhl Kreml svého kýženého cíle či nikoliv?

Nabízí se další otázky:

Pomohl vojenský zásah Rusku udržet integritu a jednotnost země nebo tím naopak vyvolalo zvýšenou vlnu separatismu v ostatních částech Ruské federace a přispělo tak ke zhoršení bezpečnosti situace v celém Rusku zejména pak v sousedních republikách Čečenska?

Rusko v době první čečenské války bylo ve velmi špatné ekonomické situaci a životní úroveň v zemi byla extrémně nízká. Otázkou tedy zůstává proč Rusko i za této situace vedlo tak vysoko nákladnou a vlekou válku?

Neutěšená politická situace v Rusku před prezidentskými a parlamentními volbami v roce 1995, kdy Jelcin usiloval o znovuzvolení do úřadu prezidenta a negativní postoj k čečenské válce z řad veřejnosti přispěly k zahájení mírových jednání mezi Ruskem a Čečenskem. Tato jednání vedla k oficiálnímu ukončení první čečenské války tzv. Chasavjurtskou dohodou (1996). O Chasavjurtské dohodě a událostech, které následovaly po ní, bude pojednáno v druhé kapitole práce.

Druhá kapitola se bude věnovat nejen Chasavjurtské dohodě a jejímu fungování v letech 1996 - 1999, příčinám druhé ruské invaze do Čečenska a změnám strategie politiky Kremlu v Čečensku (tzv. čečenizaci), ale zejména pak nástupu Achmata Kadyrova do úřadu čečenského prezidenta.

Druhá čečenská válka byla zahájena po teroristických útocích (vedeny Š. Basajevem) v Dagestánu (1999) s odůvodněním boje proti terorismu. V Kremlu již tehdy byl u moci nejprve jako premiér a později jako prezident Vladimír Putin. Jeho postoj ke zvyšující se vlně teroristických útoků ze strany Čečenců byl jasný – teroristické útoky jakéhokoli typu zastavit! Tento přístup k řešení vzniklé situace v Rusku získal ještě mezinárodní charakter v okamžiku, kdy po událostech z 11. září 2001 v USA, V. Putin nabídl americkému prezidentovi G. Bushovi pomoc v boji s mezinárodním terorismem.

Tato kapitola bude také nastiňovat hlavní změnu v politice Kremlu vůči Čečensku, což bylo praktikování tzv. politiky čečenizace. Proces tzv. čečenizace byl velmi zásadní a kontroverzní, neboť nejednotná ruská politická elita preferovala různé návrhy pro řešení situace v Čečensku. Vladimír Putin se nakonec rozhodl přijmout takový koncept, jenž byl v podstatě sloučením všech navrhovaných variant. Proč se V. Putin takto rozhodl? Kam směřoval takto zvoleným rozhodnutím?

V této kapitole se pokusím odpovědět na otázky z pohledu několika polemických rovin:

Co bylo hlavním cílem této politiky a proč Putin tento koncept správy země vůbec navrhl? Neměl Kreml již dostatek finančních prostředků pro vedení války nebo mu válka bránila účinně prosazovat jiné cíle? Jak se Putinovi podařilo koncepci čečenizace prosadit? Bylo to díky jeho dobrým personálním vztahům s A. Kadyrovem nebo díky jeho obratné politice? Byl proces čečenizace úspěšný, tak jak si představoval Kreml?

Proces tzv. čečenizace byl do značné míry úspěšný, ale otázkou zůstává, jak dlouho bude tento proces udržitelný. Proces čečenizace v Čečensku v podstatě funguje dodnes a právě o současné politice Kremlu vůči Čečensku bude pojednávat třetí kapitola práce.

Ramzan Kadyrov vládne v zemi dodnes, jeho politika je daleko vzdálena od demokratického způsobu vládnutí, ale dalo by se říci, že v Čečensku tento způsob vlády docela funguje a situace je v současné době vcelku stabilizována, ale v práci bude také zmíněna situace kolem opozičního klanu bratrů Jamadajevových a jejich činnosti a vlivu v Čečensku.

Čečensko za vlády Ramzana Kadyrova zaznamenalo zvýšený ekonomický růst, buduje se nová infrastruktura, opravují se poškozené domy a vyplácejí se důchody. Můžeme tedy podle posledních zpráv z médií zaznamenat v Čečensku pokrok, i když na druhou stranu v zemi panuje stále vysoká nezaměstnanost a dochází k únosům a k porušování lidských práv, v zemi nejsou stabilní, fungující a důvěryhodné instituce, většina strategických institucí je zkorpovaná nebo nefunguje a navíc mnoho institucí je ovládáno samotným Kadyrovem. Dalo by se říci, že v současné době je nejspolehlivější institucí v Čečensku sám Ramzan Kadyrov.

Ale je také důležité zdůraznit, že pokrok a ekonomický rozvoj Čečenska by nebyl možný bez finanční podpory Ruska a že proces rekonstrukce této části Ruské federace je závislý na politické vůli Kremlu a jejich představitelů. Kreml ví, jak účinně používat svou sílu, co se týče ekonomického rozměru, což je patrné i z událostí první čečenské války, o kterých bude pojednáno podrobně v první kapitole práce. Na rozdíl od dob první čečenské války se Rusko dnes nachází ve zcela odlišné pozici. Rusko se ekonomicky rozvíjí, představuje předního dodavatele strategicky důležitých surovin, již není závislé na mezinárodní finanční podpoře, ale naopak jeho význam stoupá a Rusko je považováno za strategického partnera pro mnoho zemí a je v pozici, kdy si může do určité míry diktovat své podmínky. Má tedy v rukou daleko větší možnosti, jak situaci v Čečensku řešit, ale s ohledem na zhoršující se bezpečnost

v sousedních autonomních republikách Čečenska je otázkou, zda obnova a rekonverze Čečenska bude pro Kreml udržitelná a bude v jeho zájmu. Bude Rusko natolik ekonomicky silné a bude mít dostatek politické vůle takto jednat?

V třetí kapitole se budu zabývat opět několika otázkami:

Proces čečenizace byl od počátku založen na úzkých personálních vztazích V. Putina a hlavy Čečenska – dříve Achmata Kadyrova a nyní Ramzana Kadyrova. Lze tuto situaci udržet i potom co byl V. Putin v prezidentském úřadu vystřídán D. Medvěděvem? Změní se politika Kremlu v Čečensku za vlády nového ruského prezidenta nebo bude prezident pokračovat ve šlépějích svého předchůdce? Je možné zavést v Čečensku jiný způsob vládnutí, který by byl účinnější a zajistil bezpečnost nejen v Čečensku, ale i v jeho sousedních republikách? Zabránilo skutečně Rusko tomu, aby nedošlo ke zvýšení separatistických tendencí v jiných částech Ruské federace nebo naopak jeho politika v Čečensku vyvolala tyto tendenze a přispěla ke zhoršení bezpečnostní situace v celé kavkazské oblasti? Jaké má Kreml ještě nástroje, aby mohl stávající situaci v Čečensku udržet, co je jeho hlavní výhodou a co je jeho nevýhodou?

V závěru práce se pokusím o shrnutí politiky Kremlu v současném Čečensku, podložené informacemi získanými z níže uvedených zdrojů.

Co se týče zdrojů, budu vycházet z psaných i nepsaných zdrojů (rádií a televizí), primárních i sekundárních. Uvedený seznam zdrojů není vyčerpávající a je možné, že během práce bude ještě doplněn o další tituly a prameny.

Metodologie:

Při psaní práce budu používat deskriptivní a komparativní metodu. Deskriptivní metodu při interpretování údajů z níže uvedených zdrojů o tomto tématu a komparativní metodu při porovnávání politiky Kremlu během první a druhé čečenské války. Pomocí komparativní metody se pokusím zachytit hlavní rozdíly a změny v politice Kremlu a zejména pak její výsledky.

Literatura:

1. Barany, Zoltan, Moser, Robert, G., Russia Politics: Challenges of Democratization, New York, 2001
2. Cornell, Svante, E., Small Nations and Great Powers : A Study of Etnopolitical Conflict in the Caucasus, London, 2001
3. Herspring, Dale, R., Putin's Russia: Past Imperfect, Future Uncertain, Oxford, 2003
4. Kagarilitsky, Boris, Russia under Yeltsin and Putin, London, 2002
5. Sakwa, Richard, Putin: Russia's Choice, London, 2004
6. Sakwa, Richard, Russian Politics and Society, London, 2002
7. Sakwa, Richard, Chechnya from Past to Future, London, 2005
8. Shevtsova, Lilia, Fedorovna, Putin's Russia, Washington, 2005
9. Shevtsova, Lilia, Fedorovna, Yeltsin's Russia: Myths and Reality, Washington, 1999
10. Souleimanov, Emil, An Endless War, The Russian – Chechen Conflict in Perspective, Oxford, 2007
11. Souleimanov, Emil, Rusko-čečenský konflikt, s předmluvou Petry Procházkové, Praha, 2007
12. Polsky, Yury, Russia During the Period of Radical Change, 1992 – 2002, Lewiston, 2003
13. Evangelista, Matthew, The Chechen Wars : Will Russia Go the Way of the Soviet Union?, Washington, 2002
14. Brown, Archie, Gorbachev, Yeltsin and Putin: Political Leadership in Russia's Transition, Washington, 2001
15. Tiškov, V. A., Etnologia i Politika: Stat'ji 1989 – 2004 Godov, Moskva, 2005
16. Tiškov, V. A., Chechnya: Life in a War-Torn Society, London, 2004
17. Russell, John, Chechnya: Russia's 'War on Terror', London, 2007
18. Yemelianova, Galina, Russia and Islam: A Historical Survey, Palgrave, 2002
19. Matthew, Evangelista, The Chechen Wars: Will Russia Go the Way of the Soviet Union?, Washington, 2002
20. Politkovskaya, Anna, Ruský deník: deník známé ruské novinářky zavražděné na podzim 2006, Brno, 2007
21. Politkovskaya, Anna, A Dirty War: A Russian Reporter in Chechnya, London, 2001
22. Smith, Sebastian, Allah's Mountains: The Battle for Chechnya, London, New York, 2006

23. Čerkasov, Alexandr, Chechnya 2003: Political Process Through the Looking Glass, Moskva, 2004
24. Gall, Carlotta, de Waal, Thomas, Chechnya : A Small Victorious War, London, 1997
25. Gall, Carlotta, Čečensko: vítězství a prohry, Praha, 2000
26. Gall, Carlotta, de Waal, Thomas, Chechnya: Calamity in the Caucasus, New York, 1998
27. Lieven, Anatol, Chechnya : Tombstone of Russian Power, New Heaven, 1998
28. Politkovskaya, Anna, A Small Conner of Hell : Dispatches from Chechnya, London, 2003
29. Cornell, E, Svante, Small Nations and Great Powers. A study of Ethnopolitical Conflict in the Caucasus, Richmond, 2001
30. Dunlop, B., John, Russia Confronts Chechnya: Roots of a Separatist Conflict, Cambridge, 1998
31. Oliker, Olga, Russia's Chechen Wars 1994 – 2000 : Lessons from Urban Combat, Santa Monica, California, 2001
32. Murphy, Paul, The Wolves of Islam : Russia and the Faces of Chechen Terror, Washington, 2004
33. Reitschuster, Boris, Vladimír Putin: Kam kráčíš Rusko?, Praha, 2006
34. Medvedev, Roj, Aleksandrovič, Vladimir Putin: četyre goda v Kremle, Moskva, 2004
35. Kuchyňková, Petra, Šmíd, Tomáš, Rusko jako geopolitický aktér v postsovětském prostoru, Brno, 2006
36. Procházková, Petra, Aluminiová královna: rusko-čečenská válka očima žen, Praha, 2005
37. Nivat, Anne, Chienne de Guerr: A Woman Reporter Behind the Lines of the War in Chechnya, New York, 2001
38. Rybář, Jan, Kavkaz, Rusko a "nová velká hra" o kaspickou ropu: soupeření o přírodní bohatství Kaspického moře jako klíčový faktor ovlivňující situaci v zemích regionu, Praha, 2005
39. Crozier, Brian, Vzestup a pád sovětské říše, Praha, 2004
40. Dvořák, Libor, Nové Rusko, Brno, 2000
41. Litera, Bohuslav a kol., Vzájemné vztahy postsovětských republik, Praha, 1998
42. Gavlas, Pavel, Krátký, Karel, Rusko a svět: problémy vnitřní a zahraniční politiky, Praha, 1995

43. Trenin, Dimitri, Malashenko, Alexei, *The Time of the South: Russia in Chechnya, Chechnya in Russia*, Moskva, Gendalf, 2002
44. Trenin, Dimitri, Malashenko, Aleksei, Lieven, Anatole, *Russia's Restless Frontier: The Chechnya Factor in Post-Soviet Russia*, Washington, 2004
45. Malashenko, Aleksei, *The Islamic Renaissance in Contemporary Russia*
46. Malashenko, Aleksei, *Islamic Factor in the Northern Caucasus*, Washington, 2001
47. Gatagova, L., S., *Rossija i severnyj Kavkaz: 400 let vojny*, Lewiston, 1999
48. Chasbulatov, Ruslan, *Vzorvannaja žizn : Kreml i ropssijsko-čečenskaja vojna*, Moskva, 2002
49. Švankmajer, Milan, *Dějiny Ruska*, Praha, 2006
50. Kuchins, Andrew, *Russia : The Next Ten Years: A Collection of Essays to Mark Ten Years of the Carnegie Moscow Centre*, Moskva, 2004
51. Šnirelman, Viktor, Aleksandrovič, *Byt' alanami: intellektualy i politika na severnom Kavkaze v XX veke*, Moskva, 2006
52. Baev, Pavel, *Russia's Policies in the Caucasus*, London, 1997

Články:

- Evangelista, Matthew, *Is Putin the New de Gaulle? A Comparison of the Chechen and Algerian Wars*, *Post-Soviet Affairs*, vol. 21, no. 4, October-December 2005
- Evangelista, Matthew, *Chechnya's Russia Problem*, *Current History* , October 2003
- Evangelista, Matthew, *Russia's Path to a New Regional Policy*, *Policy Memo No. 157, Program on New Approaches to Russian Security*, October 2000
- Evangelista, Matthew, *Dagestan and Chechnya: Russia's Self-Defeating Wars*, *Policy Memo No. 95, Program on New Approaches to Russian Security*, October 1999
- Evangelista, Matthew, *Ingushetia as a Microcosm of Putin's Reforms*, *Global Dialogue*, vol. 7, no. 3 - 4, Autumn 2005
- Moore, Cerwyn, *Reading the Hermeneutics of Violence: The Literary Turn and Chechnya*, *Global Society*, vol. 20, no.2, 2006

- Moore, Cerwyn, Combating Terrorism in Russia and Uzbekistan, Cambridge Review of International Affairs, vol. 20, no. 2, 2007
- Richmond, Oliver (2003) ‘Realising Hegemony? New Wars, New Terrorism, and the Roots of Conflict’, Terrorism and Conflict Studies, vol. 26, no. 4.
- Časopis Mezinárodní politika, Mezinárodní vztahy, Foreign Affairs ad.

Elektronické zdroje:

<http://www.carnegie.ru/en/>

<http://www.clovekvtisni.cz/>

<http://www.watchdog.cz/>

<http://www.hrw.org/>

<http://www.blisty.cz/>

<http://www.coe.int/>

<http://www.amnesty.org/>

<http://www.memo.ru/eng/>

<http://www.russiatoday.com/en>

<http://www.lenta.ru/>

<http://www.kommersant.com/>

<http://www.themoscowtimes.com/index.htm>

<http://www.rferl.org/>

<http://www.navychod.cz/>

<http://glosy.info/>